

Den gröna cykeln

Foto: Razor Film

Tioåriga Wajda lever i Saudiarabien där mycket är förbjudet för flickor. Att cykla till exempel. Så när hon blir besatt av tanken på att köpa en cykel kommer hon att utmana mer än ett tabu. *Den gröna cykeln* skildrar hur vardagslivet kan te sig för en flicka vars liv styrs av religion, tradition och patriarkala strukturer. Inte minst beskriver den ett feministiskt kvinnsuppror och är en hyllning till egensinnet, beslutsamheten och drömmen om frihet.

Rekommenderad för åk 5/6/7/8/9/gymnasiet

EN FILMHANDLEDNING AV
LOUISE LAGERSTRÖM

Bakgrund: Haifaa Al Mansour – Saudiarabiens första kvinnliga regissör

Sedan åttiotalet är biografer förbjudna i Saudiarabien och det finns knappt någon filmindustri att tala om. Men invånarna är överlag filmintresserade, ser mycket hemma och det har uppstått ett slags filmturism där saudierna i hundratusentals strömmar över gränsen till Förenade Arabemiraten eller Qatar för att gå på bio.

2006 kom den första saudiska biograffilmen, *Keif Al-hal*, som spelades in i Dubai av en palestinsk regissör men som omgående förbjöds i Saudiarabien. Haifaa Al Mansour är därför på flera sätt unik då hon som första kvinna lyckats göra sin första långa spelfilm på plats i en av världens mest hårdföra diktaturer. Men det skulle ta fem år att förverkliga drömmen.

Regissören själv växte upp i en förhållandevis liberal familj som ett av tolv syskon och med en pappa som var poet. Som barn såg hon mycket film på video. Actionfilmer med Bruce Lee och Jackie Chan (tillsammans med vad som helst från USA) satte fart på hennes fantasi och längtan att se världen.

Föräldrarna uppmanade barnen att studera och Al Mansour bodde utomlands i flera år, bland annat i Egypten och Australien, innan hon tog mod till sig och återvände till hemlandet för att filma. Där fick hon uppbackning från ett lite oväntat håll, filmbolaget Rotana, vars största delägare är kungens brorson Alwaleed bin Talal. Att hitta en europeisk producent var svårt på grund av konflikterna i Mellanöstern. Men till slut fick hon stöd av det tyska bolaget Razor Film som står bakom omtalade filmer som *Paradise Now* och *Waltz With Bashir*.

Al Mansour hade tidigare gjort tre kortfilmer och dokumentären *Women without Shadows* (2005), om slöjans betydelse för kvinnors utsuddande av den egna identiteten. Men inspelningen av *Den gröna cykeln* blev en rejäl utmaning eftersom det råder strikta regler kring hur kvinnor får röra sig i samhället. De bör inte arbeta i blandade grupper med män och ibland mötte regissören motstånd när människor blev rädda för vad hon höll på med.

Hon kunde inte leta inspelningsplatser på egen hand och tvingades flera gånger regissera gömd i en minibuss med walkie talkie och en monitor för att inte väcka uppmärksamhet. Att hitta autenticiteten var avgörande och den italienska neorealismiska klassikern *Cykeltjuven* av Vittorio De Sica var en stark inspirationskälla för Al Mansour under arbetet.

Med *Den gröna cykeln* bevisar hon att kvinnor kan göra sin röst hörd och att det finns tecken på att det saudiska samhället börjar öppna upp inte minst genom kulturen. Hon betonar att hon inte velat göra en provokativ film som angriper religionen, häcklar samhället eller hänger ut männen. Snarare vill hon så trovärdigt som möjligt beskriva och visa upp vardagen okommenterad. Hennes stora övertygelse är att genom att påverka människor inifrån kan man uppnå förändring.

Inspirationen till porträttet av Wajda hämtade hon från sin egen brorsdotter. En egensinnig flicka med energi som spelade fotboll och hade många drömmar. Dessvärre stoppades hon av sin konservativa far. Al Mansour vill hylla och sporra unga flickor som har potential, kraft och vilja att förändra sitt och andras liv. Hon vill verkligen att filmen ska nå det saudiska folket. Även om de bara kommer att kunna se filmen på dvd.

Filmens handling

Wajda lever med sin mamma i utkanten av Saudiarabiens huvudstad Rhiyad. Mamman pendlar med bil flera timmar om dagen till sitt arbete. Pappan bor hos dem sporadiskt. Han överväger att skaffa sig en andra hustru eftersom Wajdas mor inte kunnat föda honom en son.

Wajda har svårt att anpassa sig till disciplinen på flickskolan och ses av lärarna och den stränga rektorn fröken Hussa som en uppviglerska. Och visst vill hon göra allt som en flicka inte får. Lyssna på utländsk popmusik, strunta i slöja och umgås med sin bästa vän Abdullah. Han har en egen cykel och Wajda har utmanat honom på ett cykelrace den dagen hon själv har skaffat en. Så när hon får syn på en underbar grön cykel hos leksakshandlaren finns ingen tvekan om att det är den hon skall ha, till varje pris.

Och Wajda är både streetsmart och har affärssinne. Genom att sälja egna musikkassetter och flätade armband har hon fått ihop en liten buffert. Men de 800 riyal som behövs blir en rejäl utmaning. Så tills vidare övar hon i hemlighet uppe på hustaket på Abdullahs cykel.

När skolan utlyser en tävling i Korankunskap med en prissumma på 1000 riyal, anmäler hon sig. Rektorn hoppas att Wajda håller på att ledas in på den 'rätta' vägen och ger henne en chans trots att hon varit på vippen att relegeras efter att ha agerat kurir åt två förälskade ungdomar.

Wajda övar på frågor om Koranen genom ett tevespel och blir den flitigaste eleven i religionsgruppen. Mamman tror att hon slagit cykeln ur hågen och är fullt upptagen med sina problem med privatchauffören. Hon anstränger sig samtidigt till det yttersta för att behaga maken med utsökta middagar och funderar på om en förförisck röd klänning skulle kunna konkurrera ut en eventuell ny hustru.

När mamman kommer på Wajda med att umgås ensam med en pojke blir hon rasande. Men barnen fortsätter att trotsa de vuxna och Abdullah ger Wajda en cykelhjälme.

Tävlingen går av stapeln och trots att hon är nervös och blyg biter Wajda ihop och vinner. När hon berättar att hon ska köpa en cykel för pengarna fnittras det bland de andra flickorna medan rektorn bistert konstaterar att hon minsann är oförbätterlig. Pengarna tvångsplaceras i stället i en fond för vidare donation till Palestina.

Wajda blir arg och besviken och vill inte ens ta emot Abdullahs cykel som han erbjuder henne som tröst. Pappan gör ett snabbt gästspel, stolt över sin 'lilla hjältinna', men försvinner snabbt igen. Wajda hittar sin mor uppe på taket där hon blickar ner mot pappans bröllop med sin nya bihustru som firas hemma hos Wajdas farmor. "Nu är det bara vi två", konstaterar mamman. Wajda tycker att de ändå borde köpa klänningen i ett sista försök att locka tillbaka pappan.

Mamman säger att hon har gjort av med pengarna och visar den gröna cykeln som står parkerad i ett hörn. Nästa dag ser Wajda hur man packar ihop efter bröllopfesten medan hon cyklar gatan fram. Abdullah försöker cykla ikapp men hon drar lätt ifrån.

Inte synas, inte höras – att vara flicka i Saudiarabien

Redan i tidig ålder lär sig flickor i Saudiarabien att varken synas eller höras. Wajda tystas ner då hon sjunger, skrattar eller talar högt. Rektorn på skolan förmanar dem att

kvinnoröster inte får höras av männen. När några byggarbetare står uppe på skolans tak måste flickorna omgående söka skydd.

I skolan bär flickorna fotsida klänningar och när de ska gå ut ska de bära slöja och helst också en svart florstunn duk så de inte riskerar att visa sitt ansikte på väg till busen eller hem från skolan. Detta i kontrast mot pojkarnas vita klädedräkt som både ger svalka och skapar frihet att cykla och spela fotboll.

Hemma är Wadjda och hennes mamma fria att klä sig som de vill men det kommer inte på fråga att de ska delta i samma måltid som pappan och hans vänner. Mamman lagar maten och ställer brickan utanför dörren och när männen har ätit upp och gått får hon och Wadjda komma in i rummet äta det som blivit över.

Det yttersta beviset på att flickor inte är av lika stor betydelse för familjen är att Wadjdas far planerar att skaffa ytterligare en hustru, framför allt för att få en son. Han tycks älska sin dotter men hon räknas ändå inte som en del av släkten. Wadjda fäster dock i smyg en lapp med sitt namn på släkttavlan hemma på väggen

- Hur skildras familjens relationer? Vem gör vad och vilken ställning har de i huset? Hur ser Wadjdas mors respektive fars äktenskapliga situation ut? Hur försöker mamman kämpa för att behålla sin make? På vilket sätt är de alla fångar i en social struktur?

- ”En kvinnas röst är tabu”. Wadjda blir hela tiden påmind hur hon som flicka bör göra så lite väsen av sig som möjligt. Liksom att det är hennes eget ansvar att vara tyst, bära slöja och inte hamna ensam i sällskap med pojkar. Hur tar sig alla dessa förmaningar uttryck i filmen? Verbalt eller bara underförstått? Hur tänker ni er att flickor ser på sig själva när de tvingas vara ’osynliga’?

Slöjan har skapat en het debatt i västvärlden. Den har av somliga kommit att stå symbol för kvinnors ofrihet och deras underordnade ställning. I Frankrike har man förbjudit niqab och burka på offentliga platser och i Kanada får kvinnor som ska svära medborgarskapseden eller vittna i domstol inte bära niqab. Men detta är samtidigt en fråga om huruvida kvinnor ska ha rätt att bära något som är viktigt för deras religion. Det är ett komplext och svårt ämne och det visar sig också att om slöjan är frivillig så väljer många kvinnor att bära den. Vissa kanske slutar med slöja för att sedan åter bära den efter en tid. Men det finns förstås kvinnor i muslimska länder som protesterar och kämpar för att slöjtvänet ska upphöra.

- Frågan kring slöjan är laddad och föremål för olika åsikter. Hur resonerar ni själva? Kanske flera i skolan bär någon form av slöja. Fundera och diskutera vad slöjan kan ha för betydelse för den enskilda flickan/kvinnan. Vilka fördomar kan flickor och unga kvinnor möta i det svenska samhället?

Den gröna cykeln rör sig i en växelverkan mellan hemmet och skolan och undantagsvis utomhus. Hemmets altan blir ett mellanting där Wadjda är hemma men ändå kan öva på att cykla. Skolan har en stor innergård men med höga murar som skapar en känsla av instängdhet.

- På vilket sätt beskriver filmen hur flickors och kvinnors

chans att röra sig fritt begränsas? På vilka platser och i vilka rum har de mest frihet? Hur ser skolan ut, hur rör de sig inom skolområdet? Var kan hon mest vara sig själv?

I Saudiarabien får kvinnor inte rösta, köra bil, åka taxi på egen hand eller resa utomlands utan förmyndares tillstånd. Fram tills helt nyligen fick de heller inte cykla. När de ska handla möts de av manliga expediter som försvårar klädköpet. Wadjdas mor ombeds att gå till en damtoalett långt bort för att prova en aftonklänning. I arbetslivet ställer det också till problem att kvinnor och män bara undantagsvis kan arbeta tillsammans. Wadjdas mamma kan t ex inte tänka sig att, som hennes väninna, arbeta som sjuksköterska tillsammans med manliga kollegor.

- Vilka praktiska problem uppstår i filmen på grund av att samhället så starkt segregerar kvinnor från män?

- De män som Wadjda kommer i direkt kontakt med är pappan, kompisen Abdullah och familjens pakistanske chaufför Iqbal. Fundera över hur filmen beskriver hennes relation till pappan. Hur ser hennes vänskap med Abdullah ut? På vilket sätt är de jämställda och vad har de för olika förutsättningar att vara barn? På vilket sätt blir Iqbal en man som hon vågar trotsa och vara uppstudsigt mot?

- Man brukar säga att Sverige är ett jämlikt samhälle. Men vi påminns dagligen om att det är långt kvar innan män och kvinnor är jämställda. Män har generellt högre lön, dominerar vissa högstatusyrken och anses vara de enda som kan bli bra i vissa sporter. Vi ser skillnaden mellan hur kvinnor och män bemöts i debatten och i medier och på internet. Det må vara en liten händelse men nyligen (i mars 2013, på en match som endast sändes på nätet) debuterade den första kvinnliga fotbollskommentatorn till en herrfotbollsmatch. Det säger en del om hur vissa territorier fortfarande är obruten mark. Fundera vidare över vilka yrken, sporter eller andra områden som ni upplever som ojämlika. Även områden där killar är underrepresenterade. Vad kan det bero på tror ni?

Wadjda - en flicka mot strömmen

Att Wadjda inte är den som rättar sig i ledet syns redan i filmens anslag. Bland de andra små flickfötterna med vita sockor och ballerinasor bryter hennes rastlöst trampande basketskor av. Medan de andra flickorna lydigt reciterar Koranen i kör, flackar hon rastlöst med blicken. När hon kallas fram för att själv upprepa de två första verserna kan hon inte ett ord och skickas i ’skamvrån’.

Wadjda ’glömmer’ slöjan lite för ofta och umgås, trots att det inte passar sig, med en jämnårig pojke. Dessutom är hon något av en entreprenör som säljer blandband med pop och flätade armband till andra elever. Hon följer hela tiden sin instinkt och gör det som faller henne in med en inställning att hon också har rätt att göra det. När hon bestämmer sig för att skaffa en cykel kan inget hindra henne. Om det så krävs att fördjupa sig i religiösa studier för att vinna en tävling i Korankunskap så är hon beredd att göra det. Och hon drar sig inte för att lära sig allt om Koranen ’the easy way’, via ett tevespel.

- Hur skulle ni vilja beskriva Wadjda? Vilka egenskaper har hon som gör att hon vågar utmana sin omgivning?

Vilka tabun utmanar hon? Vilka små revolutioner genomför hon? Har hon mindre smickrande sidor?

Wadjda testar gränser, framför allt på skolan där rektorn förutsätter att hon är lögnerska som både bryter regler och uppmuntrar andra till synd. Rektorn säger att hon känner igen sig själv som ung i Wadjda samtidigt som hon hotar att relegera henne för att hon bryter mot för många regler.

- Skolan är en plats för inläring och moral, betonar rektorn som är särskilt sträng mot Wadjda och hotar med att hon ska få en plats i den stekande solen om hon inte bär sin huvudduk. Varför tror ni att rektorn blir så provocerad av Wadjda?

Det mest förbjudna – det mest lockande

Wadjdas vardag präglas av regler. Både de sociala och de religiösa (sharialagarna) som styr det saudiska samhället. Och sedlighetspolisen ser till att de efterlevs. Wadjda och Abdullah blir till exempel avbrutna i sin 'syndiga' lek ute på gatan när polisen dyker upp. Nu är de bara barn så en åthutning räcker. Men en flicka får räkna med att ses som kvinna från tretton års ålder.

Filmen belyser hur de strikta förhållningsreglerna gör att mycket 'förbjudet' pågår under den laglydiga ytan. Under den svarta klädedräkten och slöjan smyckar sig flickorna med spännen och blommor, de målar tånaglarna blå, ritar tatueringar och läser veckotidningar. I shoppinggallerierna trängs affärer med färgglada glamorösa kläder och underkläder. För Saudiarabien är en välbärgad nation där en stor del av befolkningen kan köpa exklusiva modemärken.

Att kvinnor inte får synas i reklam, eftersom bilder av kvinnor i det offentliga rummet är tabu, blir därför motsägelsefullt. Att det verkligen är så påminde vi om när kvinnor retuscherades bort ur den saudiska Ikeakatalogen 2012. Och när Wadjdas mor provar klänningen på damtoaletten syns en reklamaffisch där kvinnans bara kroppsdelar censurerats med svart färg.

- Wadjda har en t-shirt som det står "I'm a great catch" ("Jag är ett bra byte") när hon strosar runt hemma. En lite ironisk detalj som kommentar den enhetliga täckandet och den anonyma klädsel hon bär utomhus. Mamman klär sig i bekväma jeans och löst sittande färgstarka skjortor när hon kan vara sig själv. Fundera över hur de olika kläderna påverkar hur de lever ut sina personligheter. Varför gör de sig fina under när det knappast är någon som kan se det? Vad betyder kläder för identitet och självkänsla?

När kärlek utanför äktenskapet är en omöjlighet uppstår givetvis delikata situationer. När det unga paret som Wadjda agerade kurir åt avslöjas, rycker sedlighetspolisen ut och det hela går snart under namnet "Abiraffären".

- Skvallret går på skolan om att rektorn har en älskare som går under namnet 'inbrottstjuven'. Men hon är själv väldigt sträng mot flickorna och misstänker till och med att det förekommer 'syndigt' beteende dem emellan. Efter att ha kommit på två äldre flickor med att eventuellt vänslas förbjuder hon alla att ta med sig blommor och brev eller att visa varandra några som helst ömhetsbetygelser. Fundera kring vad den förbjudna kärleken gör med personerna i filmen.

Det man inte får blir givetvis också det mest spännande. Wadjda har tjuvkopplat sin radio så att hon kan få in utländska kanaler med pop (djävulens musik). Och hon har uppenbarligen sett *Matrix*. Ett bevis för att människor längtar efter och ofta lyckas komma över förbjuden kultur. Även om det inte finns några biografier i landet pågår en långsam kulturliberalisering. Men den är också tude-lad och lite motsägelsefull. Kungens välbärgade brorson som bidragit till *Den gröna cykelns* tillkomst är huvudägare i arabvärldens största bolag inom underhållningsmedia, Rotana. Där finns till exempel en kanal där lättklädda kvinnor sjunger och dansar utmanande, samtidigt som bolaget driver en fundamentalistiskt religiös kanal.

Wadjdas familj följer de konservativa traditionerna men har också en mer liberal syn på vissa saker. De uppmunt-rar sin dotter i studierna och är inte särskilt stränga även om de tycker att hon ska slå cykeln ur hågen.

- Pappan slits mellan kärleken till Wadjdas mor och sin släkt och ger till slut efter för pressen av skaffa en bihustru i hopp om att hon ska föda honom en son. Hur påverkar den sociala pressen familjen? Vilka regler underkastar de sig och vilka har de en mer lättsam inställning till? Hur stärker mor och dotter varandra när familjen hotas?

- Saudiarabien genom en tioårig flickas ögon målas upp som ett land bestående av kontraster. Den religiösa makten håller människor under kontroll samtidigt som indivi-der med små steg försöker frigöra sig på olika sätt. Hur ser krocken ut mellan det man inte får och det man vill göra?

- Religiösa påbud är en självklar del av människors vardag i Saudiarabien och Koranen måste visas största respekt. Wadjdas mor säger att den inte får ligga uppsla-gen för då kan djävulen spotta i den och kvinnor får inte ta i den utan en pappersnäsduk medan de har mens. Alla regler till trots har religionen också en annan betydelse för att skapa gemenskap och trygghet mellan människor. Wadjda och hennes mor ber gryningsbön tillsammans och Koranen kan reciteras sjungande. Hur tänker ni kring reli-gionens positiva roll i filmen och i verkligheten? Vad kan religion ge människor i form av tro, tröst och trygghet? Vilka olika religioner känner ni till och vad förenar dem?

På cykel mot framtiden

Sedan den dag då Wadjda får syn på en grön cykel är hen-nes enda dröm att kunna köpa den. Hur hon ska få ihop de 800 riyal den kostar blir filmens dramatiska motor. Med cykeln ska hon slå kompisen Abdullah i cykelrace och nya dörrar till frihet kommer att öppnas. Men vägen dit blir både vinglig och svår.

- När Wadjda första gången ska öva är det stöd hjul på Abdullas cykel och hon blir arg, besviken och börjar gråta. Han skruvar då snällt av dem. Varför blir hon så besviken på att cykeln har stöd hjul?

- Varför det är tabu för kvinnor att cykla får vi egentligen ingen riktig förklaring till. Wadjdas mamma reagerar först väldigt kraftigt på att dottern cyklar i smyg. Det finns föreställningar om att det skulle verka ogynnsamt på

kvinnors förmåga att få barn. Vilka tror ni är orsakerna till att kvinnor som cyklar anses opassande?

- En egen cykel är något de flesta av oss har drömt om. En ny blank med en extra fin ringklocka och snygga detaljer. Vi kanske minns vår första cykeltur, först osäker och sedan känslan av att behärska cykeln och få upp farten för att känna vinden mot ansiktet. Vad symboliserar cykeln för er? Vilka känslor förknippar ni med att cykla?

Det pågår en stilla konflikt i det saudiska samhället där utbildade kvinnor inte längre vill finna sig i rådande regler och begränsningar. De accepterar inte att sedlighetspolisen styr deras liv. Några har bildat organisationen Women2drive, och lägger ut vittnesbilder på Youtube eller Facebook på hur de arresteras av polisen. Man skulle kunna se Wadjda som en yngre version av deras trots.

- Filmens regissör har betonat att cykeln i första hand är en åtråvärd leksak för Wadjda men att den också har ett starkt symboliskt värde. Som en metafor för frihet, rörlighet och självständighet. Vad tänker ni er att cykeln kan representera i filmen utifrån denna kontext?

- *Den gröna cykeln* målar upp en mörk bild av flickors och kvinnors situation i dagens Saudiarabien samtidigt som den vill ingjuta hopp om självständighet och frihet för kom-mande generationer. Vilka är era spontana intryck av fil-men? Vilka känslor och tankar väcker den? Vad visste ni om Saudiarabien innan ni såg filmen? Vilken bild vill filmen förmedla? Var det något som överraskade?

I filmens slut står Wadjda vid den stora vägen blickande ut med en viss förhoppning och en känsla av frihet. Kanske vågar hon sig ut. Scenen kan ses som en symbol för ett mycket större skeende. Vart skall Saudiarabiens kvinnor ta vägen nu? Vilka möjligheter till frihet kan de hoppas på?

Tips på fördjupning

- Missa inte Film i skolans år intervju med islamologen Rickard Lagervall! Här får du veta mer om Saudiarabien i dag, med fokus på kvinnors och flickors situation samt reli-gionens inverkan på det dagliga livet:

<http://www.sfi.se/sv/filmiskolan/Nyhetslista/Det-konsseg-regerade-samhallet-ar-bade-opraktiskt-och-oekonomiskt/>

- Rana Jarbou är en muslimsk bloggare och är aktuell med en bok om graffiti i arabvärlden, *Arabian Walls*. Hon har bott i USA, Bahrain, och Libanon. Och lever nu delvis i Sau-diarabien. Hon har gjort egna experiment för att undersöka hur hon bemöts och upplever sig själv om hon bär niqab. Nedan finns en länk till en artikel om hennes erfarenheter kring detta samt adressen till hennes blogg. De är bägge på engelska.

<http://www.theworld.org/2012/09/saudi-blogger-rana-jar-bous-niqab-experiment/>

<http://ranajarbou.blogspot.se/>

- Hur ser muslimska kvinnor själv på möjligheten att förändra den muslimska världen och göra den mer jämlik? I en radioserie från Tendens på P1 har man tagit upp femi-

nism inom islam, katolicism och judendom. I programmet ”Jag vill ha en kvinnlig imam” berättar kvinnor om sina idéer och förhoppningar.

<http://sverigesradio.se/sida/avsnitt/168100?programid=3381>

Produktionsuppgifter

Saudiarabien 2012

Producent: Gerhard Meixner, Roman Paul

Manus & regi: Haifaa Al Mansour

Foto: Lutz Reitemeier

Klippning: Andreas Wodraschke

Produktionsdesign: Thomas Molt

Originalmusik: Max Richter

Kostym: Peter Pohl

Medverkande:

Wadja - Waad Mohammed

Mamma - Reem Abdullah

Abdullah - Abdullrahman Al Gohani

Fröken Hussa - AHD

Pappa - Sultan Al Assaf

Iqbal - Mohammed Zahir

Affärsägaren - Ibrahim Almozael

Tekniska uppgifter:

Speltid: 98 minuter

Censur: Barntillåten

Svensk premiär: 2013-03-08

Distribution:

Folkets Bio, Box 17099, 104 62 Stockholm, tel: 08-545 275 20, epost: info@folketsbio.se, www.folketsbio.se

OBS! Filminstitutet kan inte garantera att filmen finns i distribution efter den har slutat visas på ordinarie biografrepertoar. Via länken www.sfi.se/filmdistribution kan ni lära mer om hur ni hittar och bokar film.